

Kende Tamás hozzászólása
Andor László: A bürokratikus modernizáció vége
című írásához
 (Esély 2002/3, 3. old.)

Andor László *A bürokratikus modernizáció vége* című írása a magyarországi baloldal fontos és időszerű kérdései közül jó néhányat megfogalmazott, azokra tisztességesen választ is adott, ugyanakkor másokat nem említett.

Rögtön a címmel kell kezdem és a címben megtalálható állítással. Andornak igaza van: bár azt az MSZP korifeusai nem tudják, kétségtelenül lejárt az idejük a Kádár-korra jellemző modernizáló (akkori szóval: reformálgató) bürokratáknak. Mindez igaz akkor is, ha a legutóbbi választásokat az MSZP a sokáig titkolt és szégyellt elődpárt apparátcsikjaival nyerte meg. Ilyen többször nem fordulhat elő.

Andor helyesen arra a következtetésre jut, hogy a magyarországi szocialisták pártjának jelenét és (lehetséges) közeljövőjét csakis annak közelmúltja felől ismerhetjük meg. Andornál a kályha az 1998-as esztendő. Én ennél mindenképp korábban kezdeném a problémák okainak és eredetének számbavételét. Épp a Medgyessy-ügy kapcsán derült ki, hogy az MSZP legtöbb vezetője és az általuk miniszterelnökké tett hajdani, reformálgató apparátcsik számára sok tekintetben megállt az élet 1988–1989-ben.

A 2002-es országgyűlési választások ismét lehetőséget adtak a Magyar Szocialista Párt nevű koalíciónak, hogy történelmi mulasztását bepótolja. A párt, illetve a főállású politikacsinálók (politikuskok, szakértők) és a párt mellékállású közvélemény-formálói az 1989 óta folyamatosan a szőnyeg alá söpört kérdésekre válaszokat kell adjanak. 2002-ben úgy tűnik, hogy a szocialisták eddig sikeresnek mondható legnagyobb PR-tette (hogy ezt a jóindulatú eufemizmust használjam) már elégtelen. A vörösről rózsaszínűre átfestett szőnyeg kifesleni látszik, s az évek során alásöpört problémák miatt az már nem foltozható tovább: ki kell dobni.

A legfontosabb megválaszolandó kérdés, hogy – Brecht klasszikus versének címét némileg parafrazeáljam – mi is a párt? Mert azt könnyen beláthatjuk, az elmúlt másfél évben a szocialisták pártjában hangoztatottak, miszerint az MSZP modern és európai párt, roppant csekély definíciónak. Meg ha komolyan gondolják az illetékesek mindezt, akkor miért nem Modern Európai Pártnak hívják az MSZP-t? A modern és európai jelzők értékeket jelölnének az azokat használók szándékai szerint. Azt könnyű belátni, hogy az értékek és az elvek között minőségi különbségek vannak. Azzal semmi baj, ha egy modern európai pártnak értékei vannak, bizonyos értékeket preferál. Ám

elvek és elveken nyugvó program nélkül mindez korlátozottan lehet hiteles.

A jelenkori szocialista ideológusok – ha egy manifeszt módon ideológiaellenes *koalíció* kapcsán e szó egyáltalán alkalmas – erre a kérdésre csak közvetett válaszokat adtak az elmúlt években. A párt politikusai, politológusai, zszurnalisztái (és mindezek közös metszetei) az elmúlt években leginkább azzal voltak elfoglalva, hogy politikai ellenfeleiket írják le. (Ha akarom, jóindulatúan azt feltételezhetném, hogy mindezek mögött az az egyszerű és együgyű szándék állt, hogy megmutassák: mik és kik nem vagyunk.) Ez a tevékenység elég széles skálán mozgott, a deskriptív elemzéstől (az igazság kedvéért jelezni kell, hogy szabályerősítő kivételként született néhány egészen tisztességes és jó elemzés is) a démonizálásig sok minden belefért abba. Egy valamitől testületileg tartózkodni látszott a szocialista ideológus-gárda: a magyar szocializmus és a magyar szocialisták pártjának lehetséges definiálásától, közelmúlt-történeti és közeljövőbe mutató pozicionálásától. Egészen megrázó élmény, hogy a szocialisták számára minden tekintetben jól sikerült sorsdöntő politikai harc megnyerését követően a párt fizetett és önjelölt szakértői – újsütetű kurátorai éppúgy, mint régi vágású humoristái – testületileg folytatták a politikai ellenfelek leírását és leírását, gyakorlatilag a választások másnapján. Félreértés ne essék, a mai magyarországi jobboldal kétségtelenül számos fogást kínál a vele szemben – objektíve érthető módon – elfogult tollforgatók számára. Ám 2002. április 21-ét követően eltűzöttnek látszanak a közvetlen szélsőjobboldali veszélyt vizionáló (lapos és közhelyes) elemzések és a szocialisták ellenfeleire zúduló humoros (piros lámpa: tapsgép, hogy volt!, pénztár 4-től 5-ig) írások állításai. Nem arról van szó, hogy a magyarországi jobboldal legújabb szervezetei, megmozdulásai nem lennének borzalmasak. Azok. És arról sincs szó, hogy a szocialista párt körül nyüzsgő idősödő, második kamaszkorukat élő humoros embereknek nem lehet joguk megnyilatkozni a hazai, úgynevezett politikáról, vagy hogy ezek a nyilatkozatok ab Start tévesek, hazugok. Nem minden esetben ab Start.

A gond a hazai „baloldali elit” megmondásaival az, hogy képtelenek belátni: 2002. április 21. után mások a tétek, mint azt megelőzően. Már nem az a kérdés – ha egyáltalán lehetséges volt az elmúlt nyolc-tíz évben –, hogy megmaradhat-e az MSZP a hazai baloldal és „a progresszió reményének és letéteményesének”. Az MSZP megmaradt, túlélte a rendszerváltást és az azt követő választásokat. Tehát a kérdés nem a léte ma már, hanem a működése. Nem szólva arról a sokkal mélyebb problémáról, amit a baloldalon nehezen (ha egyáltalán) hajlandóak érezni, miszerint Magyarországon, a közepes-Kelet-Európában 2002-ben már a kérdések is alapvetően mások, mint teszem azt az úgynevezett nagy generáció fénykorában, de akár 1988–1989-ben voltak.

Az MDF (tudjuk: horthysta, klerikális, borzalmas tagságú, poszt-fasiszta stb. párt) és a Fidesz (fiúk, Simperger, kispályás tolvajok, nagypályás marketing-zsenik, profotafasiszták) leírása, leírása és legyő-

zése után az MSZP ismét hozzáfoghat – a választóknak köszönhetően – ahhoz, amit az idei választási kampányban meg is ígért: a rendszerváltás tisztességes befejezéséhez és lezárásához. Bár a mai szocialista kánon épp az ellenkezőjét állítja, de attól még tény: a korabeli rendszerváltás a korabeli MSZMP ellenére és ellenében zajlott le. Azt is mondhatjuk, hogy a rendszerváltás a Magyar Szocialista Munkáspárt legyőzésével kezdődött. Ha igaz, hogy az ismét kormányra került Magyar Szocialista Párt az 1989-ben kezdődött rendszerváltást akarja őszintén kiteljesíteni és befejezni, úgy – Magyarország vezető, norma- és példamutató pártjaként nem tehet mást, mint hogy maga is legyőzi (önmagában) az MSZMP-t. Ez nem kizárólag a hazai szocialistáknak oly kedvesen ismerős személyi és személyzeti politizálást kell jelentse. Az is része lehet (sőt!), de elvi tisztázások és döntések nélkül a szocialista pártelit cseréje maximum helycsere és PR-gyakorlat lehet. Az első feladat a párt közelmúltjával való őszinte szembesülés és szembesítés kell legyen. Annak figyelembevételével, hogy bizonyos helyzetekben a legőszintébb empátia, s a pietás sem segít. Ez a fenti mozzanat Andor László írásából hiányzik.

Andor írása figyelemre méltó és bátor kezdeményezés arra, hogy a szocialista pártot saját programjával, közelmúltjával, jelszavaival szembesítse. Andor a szocialista párt összefüggésében vizsgálja tárgyat: a szocialista párt elmúlt négy évének történeteit, az azokban megmutatkozó sajátosan magyar szocialista pártműködést. Andor számbaveszi az 1998–2002 közötti időszak legfontosabb határhelyzeit, melyekre az esetek többségében a zavar kifejezést találta a legalkalmasabbnak. Mielőtt ezeket felidézve az andori elemzés kritikus pontjait körbejárnam, a szerző és az olvasók figyelmébe szeretném ajánlani egy, politikailag épp aktuális jelenségét a magyar szocialista politizálásnak, ami mind az írásban, mind a szocialista politizálásban teljesen elsikkadni látszik!

1. Az MSZP 1998 és 2002 között

Mi nem történt az MSZP-vel?

A szocialista elit mára egész jól felmondja az euro-angolról fordított leckét Európáról, a globalizációról. Mondataik és lassan már kiejtésük is helyesebb, hitelesebb, mint hazai politikai ellenfeleiké. És ezzel önmagában semmi baj nincs. Aki úgy gondolja, vagy úgy tesz, hogy a magyarországi politikának nincsenek globális és európai dimenziói, vagy téved, vagy hazudik. Nem szólva az európai és globális(-nak tűnő) folyamatok magyarországi dimenzióiról. Ám a nagy európázás és globalizációs fecsegés közepette totálisan elsikkadt a baloldalon a szűkebb tájhaza (és a hazai mozaik-társadalmak felől: táj hazák) hétköznapi életét leginkább érintő kérdés: a községpolitika. A magyar szocialista médiapolitikus és politológus valószínűleg álmából feléb-

resztve is képes lett volna a szociális Európa értékeiről, Schröder vagy Jospin bármilyen politikájának (policy) előnyeiről közhelyesen érthető módon értekezni, különösen az Orbán–Torgyán kormány összefüggésében. Tony Blair *elképesztően* sikeres politikai marketingjéről pedig még félálomban is képesek lettek volna lelkesedni. Ám, maradva az európai példáknál, arról a leghalványabb elképzeléseik sem voltak, hogy az olasz posztkommunisták (bizony-bizony, bár másképp *poszt* és másképp *kommunisták*) történelmi sikerében meghatározó szignifikáns kommunista községgpolitikának bármilyen szerepe lett volna (volt).

E sorok írójának volt alkalmja – amúgy teljesen sikertelenül – felhívni az akkor ellenzéki MSZP vezető politikusai közül néhánynak a figyelmét arra, hogy mennyire álságos az az állításuk, miszerint 1998-ban az MSZP ismét karanténba került, hogy az ország és a társadalom életébe nekik – a szocialista politikusoknak – mindaddig, míg a Fidesz hatalmon van, beleszólásuk a csekélynél is kevesebb. Az elmúlt években számtalanszor hallhattuk vezető szocialista politikusoktól, hogy ők hatalmon mennyivel mást és másképp csinálnának, mint „a fíjjúk” és kapcsolt részeik. Arról sosem beszéltek, hogy még a „legsötétebb” fideszes időkben is az ország jelentős részén hatalomban volt a Magyar Szocialista Párt. A magyarországi önkormányzatokban és azok élén a legtöbb pártdelegáltat épp a hazai progresszió letéteményese adta. Akkoriban, amikor mára megmosolyogtató módon, írásban, szóban, telefonon kereste a szocialista párt a magyar Tony Blairt, a meg lehetőszen homályos európai normák mellett saját, fényesnek tűnő kormányzati politizálásának emlékével igyekezett szembesíteni a Fideszt a baloldali elit. *A magyarországi szocialista vezetésű városok-falvak szignifikánsan más: szocialista községgpolitikájáról egy szó sem esett. „Nem volt indokolt.”* Helyette volt (és van) sok-sok szép szó régiókról, kis- és nagytérségekről, azok európai integrációjáról, felzárkózásáról.

Holott kétségtelenül izgalmas kérdés, hogy a kilencvenes években mennyiben volt más Győr, Pécs, Székesfehérvár, Nyíregyháza, Szeged, Miskolc, Kaposvár, Kecskemét, a budai („fideszes”) és a pesti (szocialista) kerületek költségvetésének szerkezete, szociális, oktatási, média-, kisebbségi (és a sor még folytatható) politikája? Miközben – roppant helyesen, bár egyelőre „dialektikusan” – megszüntetik az Országimázsközpontot, addig arról hallgatunk (mert taktikailag az tűnik helyesnek), hogy ebben az országban számtalan lokális imázsközpontba folyt (és folyik) el a *drága* választópolgárok adója. A megrendelő parthovatartozásától függetlenül...

Amikor e dolgotat gépelem, kevesebb mint három hónappal vagyunk a modern, demokratikus Magyarország negyedik önkormányzati választásaitól. A választásokat – a hazai zurnálpolitológusok is ezt a vélekedést támasztják alá – a többi politikai erőhöz hasonló módon a szocialista politikusok is a „nagy” választások harmadik féléjének tekintik: bizalmi szavazásnak és/vagy újabb (nagypolitikai) pozícióerősítésnek, pozíciószerzésnek. A magyarországi politikai-PR-

ipar nagy- és kisiparosai már bőszen dolgoznak: készülnek a kérdések nélküli válaszok, a lekérdezések és a közvélemény-kutatások. És ezzel semmi gond nem lenne, ha mindeközben nem sikkadna el az, amiről a 2002-es (meg a többi) önkormányzati választások valójában szólnak: a községgpolitikáról. Szomorúan, de kijelenthető, hogy a Magyar Szocialista Pártnak egész egyszerűen nincsen községgpolitikája. És a (szocialista) politizálásnak ez a dimenziója Andor László dolgozatából is hiányzik. Pedig Andorról mint elkötelezett szocialista értelmiségiről nem állítható, hogy ő a pártnak ahhoz az *eszméletlen* politikus-értelmiségi gárdájához tartozik, kiknek a világról a globalizáció és a (magyar) társadalomról a tudásalap (vagy mi a fene?) jut az eszébe. Márpedig e nélkül a „dimenzió” nélkül meggyőződéseim szerint eleve értelmetlen a magyarországi szocialista (baloldali, modern és európai) politikai párt megújítására akár csak elvi kísérletet is tenni.

2. Mi történt az MSZP-vel 1998 és 2002 között? „Zavarok és kudarcok”

Andor dolgozata úgy kritikus tárgyával szemben, hogy azt folyamatosan mentegeti. Már maga a kiindulási pont is túlzottan barátságosnak tűnik számomra. Nem értem, hogy az MSZP újrapozicionálását elősegíteni szándékozó írás miért 1998-tól kezdi a történet felfűzését. Számomra úgy tűnik, hogy a szerző önkényesen választott vízválasztója még csak a langyos víz választójaként sem értelmezhető a magyar szocialisták kortársi történetében. Miután egy olyan szervezetről beszél, mely szervezet nem négyéves ciklusokra szerveződött, így (belső: szervezeti) története sem feltétlenül szakaszolható a hazai választási ciklusok mentén. Ráadásul az Andor írásában megfogalmazott kritikai és kritikus elemek eredetüket tekintve semmiképp nem köthetők az 1998-as vagy bármely más választásokhoz. Az aktuális választások a fenti elemeket, jelenségeket a felszínre hozhatják, de soha nem okozzák azokat. Azok, hogy a mára méltán elfeledett Grósz Károly szavait idézzem: történetileg alakultak ki. S a konkrét történet nem 1998-ban kezdődött. Úgy vélem, hogy legalább 1989 őszéig, az új párt születéséig kell visszamennünk, ha érteni akarjuk azokat a kínos jelenségeket, melyeken változtatni akar a szerző!

Andor abból a kérdésből indít, hogy „mi történt az MSZP-vel 1998 és 2002 között?” Az erre a kérdésre adott válasza a szerzőnek leginkább az MSZP „taktikai hibáinak” – Andor szavaival: a zavaroknak – a magyar politikai sajtót ismerő közönség számára értelmezhető politológiai elemzése. Az elemzés magyar politológiai szempontból érdekes, ám az MSZP mint párt közelmúltbeli története szempontjából kevésbé pontos. Andor szerint az általa vizsgált „ellenzéki” időszakban a nem helyes politizálás következtében majdnem elherdálták a nagy lehetőséget, a 2002-es választási győzelmet. Ezt a párton belül megfigyelhető zavarokhoz köti. Itt meg kell állni annak jelzésére,

hogy az Andor által jogosan kritizált jelenségek – a szerző szerint – nem a párt lényegéből, működéséből (vagy épp nem működéséből) fakadó tünetek, hanem megfelelő *politikai technikákkal kiküszöbölhető zavarok*. (Ezekre a technikákra az írása végén javaslatokat is tesz a szerző.) Nekem erről egészen más a véleményem. De inkább lássuk azokat a zavarokat, amik majdnem kisiklatták az MSZP visszatérését a hatalomba (miről már jeleztem, hogy *általában* ki sem kerültek abból).

2.1.

Az első ilyen, említésre méltó „zavar” a párt működésében a Németh-ügy, azaz Németh Miklósnak, utolsó MSZMP által kijelölt miniszterelnökünk újbóli miniszterelnök-jelöltségének lebegtetése. Ez az állítás azért is figyelemre méltó, mivel a szerző szerint a 2002-ben győztes miniszterelnök-jelölt, Medgyessy Péter kiválasztásához épp a fenti „zavar” vezetett el. Mi több, épp a leküzdött zavarként „bevezetett” Németh Miklós második kiadásaként. Mint Andor írja: „Medgyessy Péter, aki végül is az MSZP miniszterelnök-jelöltje lett, taktikusabban, de lényegében ugyanazokat az elvárásokat fogalmazta meg, mint Németh.” Egy négyéves történetben egy bő hároméves folyamatot – mely folyamat ma sem zárult le – szabályerősítő kivételként, technikai hibaként, kiküszöbölhető technológiai zavarként értelmezni felettébb jóindulatú megközelítés. Épp Andor cáfolja, hogy mindez csak zavar lenne. A lidérces Németh-ügy épp azzal ért véget, hogy az nem lett feldolgozva, nem lett tisztességesen lezárva, mi több: a párt és az ország kapott egy javított kiadású, „taktikusabb” Németh Miklóst. Ezzel a Németh-ügy nevű zavar ismét csak a lassan már járhatatlan szőnyeg alá lett söpörve. A legnagyobb jóindulattal sem lehet állítani, hogy a *Németh–Medgyessy-ügy* az MSZP – amúgy minden bizonnyal – helyes és előremutató ügymenetében keletkezett aprócska zavar volna. Épp Andor írása erősíti meg azt a feltételezést, hogy mindez *maga az ügymenet, a napi rutin az MSZP-ben*.

2.2.

A választási – szavazatmaximalizálási – szempontból megírt „párttörténet” ügymenetének következő, Andor által említett kiakadása (zavara) az volt, hogy a pártvezetés abban az illúzióban ringatta magát, hogy kormányzati szerepük szüneteltetése jóval rövidebb lesz, mint egy parlamenti ciklus. Az volt – Andor szerint – az 1998–2000 közötti időszak elvárása, hogy a jobboldali kormánykoalíció az Orbán–Torgyán ellentét mentén szakadni fog. Ezen illúzió elmúltával újabbat lelt magának a pártvezetés. (Zavarból zavarba? Aki keres, az talál...) Andor szerint ennek lényege az lett volna, hogy a majdani sikeres választásokhoz elegendő lesz az Orbán-kormány „korrupt és sok esetben tör-

vénysértő és EU-normákba ütköző tevékenységének bizonyítása”. Emellett a MIÉP-veszedelem folyamatos hangoztatása lett a másik fő-csapása a szocialista politizálásnak. Emlékeim szerint az MSZP politikusai úgy a parlamentben, mint a sajtóban az említett vádakat bizonygatták, sugallták, de bizonyítani nem bizonyították. A hazai sajtóban, jellemző módon, nem az MSZP iránt baráti elkötelezettségű lapokban folytak a fentiekre vonatkozó bizonyítási kísérletek, s az országgyűlésben, s majd a választási kampány során is inkább az SZDSZ igyekezett következetesen szembesíteni a Fideszt a törvényt sértések és a korrupció vádjával.

2.3.

Andor roppant helyesen emlékezteti az – emlékezettel hadilábon álló – szocialista politikusokat és környezetüket arra, hogy a 2000-es illúziók elfogytával „az Orbán-időszak egyik legkorruptabb személyiségében, az addig okkal bíralt Torgyán Józsefben találtak taktikai szövetségest a Fidesz-MPP elleni kampányhoz”. Ezt az elvtelen és *eszméletlen* kísérletet is „a zavar jeleként” értékeli a szerző. Ámde Andor elemzése épp ezt cáfolja folyamatosan és meggyőzően. Nagyon helyesen illúziókról beszél, majd az aktuális illúzió okafogyottságának rögzítését követően mindig jelzi azt az aktuális és *eszméletlen* politikai rögtönzést, ami törvénytörően következett arra az MSZP vezetésében. Ilyen, mondhatni paradigmikus jelenség volt a mára már feledni látszó (Andor nagy érdeme, hogy nem hagyja feledni azt) Torgyán-affér az MSZP-ben.

2.4.

A párt „külső történetében” megnyilatkozó – és ne feledjük: mindig a párton belülről generálódott – zavarok után Andor sorba veszi a belső, szervezeti, a pártéletben megjelenő hiányosságokat, „kudarcokat”. Az első ezek közül az, hogy nem sikerült a párton belül tisztázni a szervezeti kérdéseket. Pontosabban: azokat tisztázták, eldöntötték, majd ugyanabban a pillanatban máris „semmibe vették”. Ez a megállapítás – melyet Andor roppant találóan a Németh-üggyel illusztrál – megfelel a tapasztalatoknak. Amiből az is következik, hogy az MSZP képtelen pártszerűen, felelős és szolidáris gyülekezetként működni. Ezt a jelenséget zavaroknak a legnagyobb jóindulattal sem nevezném. Ahogy azt sem, amit Andor érthetetlenül röviden említ, hogy a 2000-ben hosszú „koalíciós- és lobbiharcok” után megszületett pártprogram – melyet egy lábjegyzet erejéig maga is illő kritikával illet – a fentiekhez hasonló sorsra jutott. Magyarán: 2000 őszére kialakult egy programmal rendelkező, de nem programpártként működő párt.

Ennek is köszönhető, hogy az MSZP a pártprogram elfogadását követő pillanattól „orientációs zavarokkal küszködött”.

Andor elemzése alapján megállapítható, hogy a sorsdöntő választások előtt az MSZP szervezetileg és eszmeileg a lehető legrosszabb helyzetben volt. Ebben a szituációban, ahogy a szerző is megállapítja, valószínűleg tényleg politikai öngyilkosság lett volna akár a párt szervezeti, akár eszmei alapjainak nyilvános megvitatása. Azt ugyan nem nyilvánosan a továbbiakban is vitatták a párton belül, hiszen épp Andortól tudhatjuk, hogy a meglévő pártszabályzatot és pártprogramot maguk a párt vezetői sem voltak képesek és/vagy hajlandók betartani.

A választások elmúltával már nem lehet semmiféle külső tényezőre hivatkozva ismét elnapolni mindazon kérdések felett a vitát, amiket Andor is megfogalmazott.

3. Mi történt az MSZP-vel 1998 és 2002 között?

Sikerek

Minden pártszerűtlenség, kódolt „zavar”, rögtönzés ellenére az MSZP 2002 elején létezett, mi több: komoly esélye volt a választások megnyerésére. Ezzel az eséllyel élni tudtak a választók. Itt jelezni szeretném, hogy hallatlanul izgalmas kérdés (társadalomtörténeti, szociológiai, kulturális szempontokból), hogy miképp létezhet és miképp lehet ilyen népszerű egy párt, mely a saját mutatói és normái szerint sem működik pártként?

Az MSZP választási sikereit három, a szocialista párton belüli és egy attól független tényezővel magyarázza Andor. A belső, pozitív tényezők közül az első említésre méltó, hogy sikerült megszüntetni a pártvezetésen belüli széthúzást a választások előtti hónapokra, s így a párt egységes képet mutathatott. A második dicséretes jelenség Andor szerint, hogy a Medgyessy-kampány valóban szociáldemokrata törekvéseket fogalmazott meg, míg a harmadik, hogy e törekvéseket professzionális kampánystáb közvetítette lenyűgöző energiával a választók felé. Ugyanakkor Andor azt is megállapítja, hogy mindezen pozitív fejlemények mellett is váratlan volt a párt számára az első fordulóban aratott győzelem. Ehhez a meglepetéshez járultak – így Andor – a Fidesz stratégiai tévedései. Mint írja a választások eredménye kapcsán: „Az MSZP nem hibázott, de ezzel együtt is azt mondhatjuk: a választási eredményt inkább a Fidesz-MPP taszító ereje, és nem az MSZP vonzereje határozta meg.” Mindezek fényében bennem némi kételyek merülnek fel a szocialista kampány professzionalizmusa és hatékonysága kapcsán. És ha elfogadom Andor állítását arról, hogy a választások eredménye végső soron meglepetésként hatott a szocialista vezetők számára, úgy feltehető a kérdést: milyen képpel, információkkal rendelkezett a választások előtt és alatt az MSZP a

magyar társadalomról. Arról a társadalomról, mely végső soron meglepte az állítólagos profikat.

4. Miért történt így?

Andor kritikus helyzetelemzése után a zavarok és a zavarodott sikerek okait is igyekszik feltárni. Első és kiemelt megállapítása az ügyben az, hogy az MSZP az MSZMP reformszárnyának politikai örököse. Ennek következtében a mai MSZP se nem modern, se nem baloldali néppárt. Andor némileg Pető Iván szellemes *bon mot*-jának fordítottját illusztrálja meggyőzően. Pető *A rendszerváltás forгатókönyvéről* a BUKSZ-ban megjelent recenziójában azt a szellemes megjegyzést tette, hogy a magyar társadalom a rendszerváltáskor szocializmust akart kommunisták nélkül. Andor elemzéséből az tűnik ki, hogy a magyar szocialisták, szocialista politikusok – mint a Jereváni Rádióban – ugyanezt akarják: kapitalizmust (reform-)kommunistákkal. Andor helyesen mutatott arra rá, hogy a pártprogramból nem következő, a kormányzás alatt kényszerhelyzetben született, puccsszerűen végrehajtott Bokros-csomaggal való elméleti azonosulás – ami szintén MSZMP-örökség – nem segítette elő az MSZP újradefiniálását, újrapozicionálását. Azt már én teszem hozzá, hogy nemhogy nem történt meg a szocialista elhatárolódás a Bokros-csomag hibáitól, de az egy az egyben a legújabb szocialista üdvtörténet egyik alapjává vált. Ami arra is életszerű példa, hogy az ideológiaellenes, nem programpárt MSZP miként gyárt ideológiát az ügyintézésből. És ezzel a gesztussal, ahogy Andor megállapítja, „az MSZP önkéntelenül is beszorította magát a MÚLT feliratú sarokba, tálcán kínálva a lehetőséget a jobboldalnak arra (...), hogy a jövő pártjaként definiálja magát”. A Bokros-csomagtól függetlenül állapítja meg Andor azt is, hogy az MSZP 1998–2002 között „nem tudta sikeresen elhitetni magáról, hogy megújult párt”. Én, akár Andor elemzése alapján, a „nem” helyett a „sem” szócskát használnám...

A MÚLTBA beszorult MSZP vezetése Andor elemzése szerint nem kíván önszántából onnan kijönni. Andortól tudhatjuk, hogy a magyar szocialista pártvezetés testületileg obstruálta a vezetés fiatalítását, a tagtoborzást, minek következtében a párt a rendszerváltás előtt szocializálódottak pártja maradt. Az érdemi fiatalítás elmaradásának, obstruálásának 2006-ra könnyen belátható következményei lehetnek.

„Az érdemi fiatalításhoz mérhető stratégiai hiba, hogy 1998 után az MSZP látványosan szakított az értelmiséggel”, írja Andor. E szakítás azért is tragikus következményű, mert „az értelmiség részvétele a baloldali politikában alapvető feltétele a folyamatos és újszerű kihívásokra adott progresszív válaszok megszületésének”. Eszerint – és tapasztalataim szerint is – az MSZP-ben nincsenek meg a feltételei annak, hogy a baloldali politizálás megvalósuljon.

Andor László helyesen látja és láttatja, hogy az MSZP stratégiai

hibái közül döntő fontosságú „az értelmiségi kapcsolatok lemorzsolódása”. Andor lemorzsolódásról beszél, s amellet érvel (a lemorzsolódás szó is ezt sugallja), hogy a kilencvenes évek elején a helyzet nem volt ilyen tragikus, sőt. A kifejezetten ígéretes starthelyzetre az 1990-ben megválasztott országgyűlés szocialista frakciójában mandátumhoz jutott értelmiségieket hozza fel példának. Andorral ellentétben én úgy vélem, hogy az MSZP-nek már megalakulásától sem volt és máig nincs értelmiségpolitikája. Mert azt nem nevezném valódi értelmiségpolitikának, hogy egykor kétségtelenül tekintélyes értelmiségieket kooptáltak a párt parlamenti frakciójába. Ez a gesztus – ma már belátható – nem volt őszinte, nem az elvi kritika „házon belüli” generálását és/vagy fenntartását célozta. Valójában csak egy nem végiggondolt PR-exercise volt az Andor által említett értelmiségiek kooptálása a párt vitrinjeként is fungáló frakcióba. Amúgy pedig az Andor által említett értelmiségiek túlnyomó többségben szépen (?) és egyáltalán nem lassan kiléptek a frakcióból. A kilépések elvi, politikai okairól máig nem hallottam, lehet, hogy nem is voltak ilyenek?

A kilépések valójában a felszínen zajló folyamat volt. Az Andor által említett kilépések mellett a magyar szocialista (érzelmű, szocialista elveket valló, azokat kereső) értelmiség is eltávolodott a párttól. A Nyers Rezső pártelnök elleni sikeres puccsban Horn azokra a figurákra támaszkodott, akiket egy szocialista elemző „kulcsos fiúknak” nevezett. A kulcsos fiúk azok a figurái voltak a hajdani (állam-) pártapparátusnak, kik a nyolcvanas évek közepe-vége spontán és anarchikus elő-rendszerváltása, privatizációja során ügyesebb társaikhoz képest nem tudtak elhelyezkedni az apparátuson kívül. Ezek a kulcsos fiúk maradtak az apparátusokban utoljára: ők adták le a kulcsokat, ők hagyták el a süllyedő hajót legutoljára. Ezek „a fiúk” nem voltak testületileg tehetségtelenek és tisztességtelenek, de mentalitásukkal, kultúrájukkal igenis taszították a rendszerváltozás után még létező hazai kritikai, baloldali értelmiséget.

A magyar szocialista értelmiségpolitika hiányának okát két jelenségben látom. Az egyik a magyar szocialista elitnek még az MSZMP-ből öröklött zsigeri ideológiaellenessége. A másik ok – az előzővel szoros összefüggésben – a hazai szocialista elit kontraszelektált természetéből fakad. A pártelit a maga módján igenis ápolja és építi kapcsolatait az értelmiséggel, pontosabban azzal, amit annak tart. Nem véletlen, hogy az MSZP értelmiségi (és egyéb) rendezvényein, a szakértői összejöveteleken mindig felbukkannak a pályájukat a nyolcvanas évek közepére, végére kifutó újságírók, médiatudósok. Azok a figurák, akik a kritika fegyverét mindig és mindenütt az MSZP politikai ellenfeleivel szemben villogtatták. Az 1998-as választások első fordulóját követő estén-éjszakán felettébb érdekes látványt nyújtottak egyes neves sajtómunkások a Köztársaság téri pártháznak azon a részén, mely a halandók előtt lezárva volt. Szakértettek, kampányoltak egy olyan kampányban, mely minden vétkével és hibájával mára ismét a feledés jótékony homályába hullt.

5. A munka világa helyett a „móka világa”

Andornak abban tökéletesen igaza van, hogy fájdalmas a szocialista sajtó hiánya. Együtt érzek vele a Társadalmi Szemle elmúlása felett érzett bánatában. Ám abban nincs igaza, hogy a Népszabadság „párt-ellenőrzésének” hiánya bármilyen szerepet játszik a baloldali diskurzus elsikkadásában. Tisztelettel jelentem: a mai Népszabadság – ahogyan a tizenkét, huszonkét stb. évvel ezelőtti – tökéletesen leképezi az őt most épp nem ellenőrző pártot. Abban éppúgy megtalálható a bugyuta módon büszke manifeszt jobboldali, mindenféle szolidaritás-ellenes libertariánus, a nyolcvanas évek reform-belügyese, a hajdan volt „glasznosztj”-ot dicsőítő, gyorstollú literátor-politológus-zsurnaliszta éppúgy, mint a hetvenes évek áporodott levegőjét árasztó kolléga a magyar vidékről. És még sokan mások: a leszakadó régiók és rétegek sorsán bánkódó tisztességes írástudó, meg a hazai és külföldi (modernizáló) nagytőke promóciós ágense. Éppen úgy, mint magában a Magyar Szocialista Pártban. Abban a pártban, melyről Andor azt állapítja meg – nagyon helyesen –, hogy az „a korábbi MSZMP reformszárnyának örököse”. A kései MSZMP tudvalévőleg „össznépi pártként” definiálta magát. Ezzel nincs másképp az örökösök pártja. Csak ma nem össznépi az állandó jelző. A „nemzeti közép”, „az új többség” és az egész: értsd mindenki pártja (szeretne lenni) az MSZP. Mára már a szociáldemokrata jelző eltűnni látszik a magyar szocialisták szótárából. Talán nem véletlenül. A nemzetközi szociáldemokrácia történetének olyan meghatározó alakja, mint Karl Kautsky a német szociáldemokraták pártja lehetséges néppártisága kapcsán fejtette ki, hogy az a párt, amelyik mindenkit képvisel, az valójában senkit sem képvisel. Hát igen. Az össznépiség egy többpárti demokráciában is *contradictio in adjecto* bármely politikai (nép-)pártról szólva.

Hogy a sajtónál maradjunk: nem lehet hitelesen egyszerre a – már régóta kapitalista vállalkozásként működő – sajtó „vezető (kapitalista) munkásai” pártjának lenni, és ugyanakkor az egyre szűkülő információs szabadságot nélkülöző honfitársaink (az egyebek mellett információs prolikként is élők) pártján lenni. Elképesztő volt látni a Fidesz-kormány alatt a magyar szocialisták vezetőit a szabadság és a szociális demokrácia ügyével még csak köszönő viszonyban sem lévő sajtómunkások mellett manifesztálni, s viszont. A szocialista politikusoknak oly kedves médiamunkásoknak a szocializmus ügyéhez maximum annyi közük van, hogy ma már többségükben a NÉP-korszak buharini jelszavát vallják magukénak: „Gazdagodjatok!” Bár azt tudni kell, hogy Nyikolaj Buharin annak idején nem magára, valamint elv- és üzlettársaira értette híres jelszavát, hanem az akkori oroszországi társadalom többségét kitevő parasztságra.

Ha már a sajtónál tartunk, jelezni kell: az MSZP úgynevezett médiapolitikája legjobb esetben a párt médiaprezentációjának növeléséről – vagy a csökkenés elleni tiltakozásról – szólt, miközben arról a folyamatról nem volt hajlandó tudomást venni, hogy a hazai média-

világban – ahogy másutt is – elképesztő tőkekoncentráció zajlott le (egyébként hazánkban messze nem EU-konform módon a műsorszolgáltatók, a műsorszóró/-k/ és a távközlés összenövésével), minek eredményeként a társadalom információs szabadsága nemhogy nem nőtt, hanem veszélyesen csökkent. (Tévedések elkerülése végett jelezzük: attól a sajtószabadság egy cseppet sem fog nőni, ha, teszem azt Kovács László, Gál J. Zoltán és Szekeres Imre többet szerepel a televíziókban.) E médiafolyamatok ellenőrizhetők (mire a Szocintern vonatkozó állásfoglalásában találhatnak az érintettek segédleteket), s ha lennének „az ágazati politikával” kapcsolatos elvei a legnagyobb hazai pártnak, úgy azok akár még szabályozhatók is lehetnének. Hogy csak egy példát említsek: a frekvenciaosztásokkor bizonyos elvek (értékek?) preferálásával megelőzhető lett volna a hazai alternatív, közösségi, valóban közszolgálati helyi rádiózás-televíziózás visszafejlődése. De nem így történt. A hazai progresszió médiapolitikusainak fontosabb volt az egyáltalán nem közszolgálati és helyenként kifejezetten kriminális *Kriminális* című televíziós műsor és annak vezetőjének sorsa, a baloldali ember számára „politikailag inkorrekt”, ízléstelen, cigány- és nőellenes (buzizó, alpári) kabaréműsor és vezetőjének sorsa, mint az a folyamat, aminek következtében honfitársaink számára Lakatos Pál mellett Lagzi Lajcsi maradt az alternatíva. Kortünet, hogy 2002-ben Lakatos Pál a MIÉP, majd a Fidesz mellett kampányolt, míg Lagzi Lajcsi gyakran tűnt fel a szocialisták rendezvényein... Na ja, tehetnénk hozzá, hiszen az információs szabadság ügye is – az általános szabadágéhoz hasonlóan – egyszerre elvi és absztrakt kérdés. Olyan, amivel az ügyintézésre berendezkedett, az ügyintézésből elvet és ideológiát gyártó szocialisták sosem szerettek foglalkozni.

A szocialista politikacsinálók nemcsak félreértik a sajtó- és információs szabadság jelenségét, de azt, ahogy Andor írásából is kitűnhet, túldimenzionálják. A modern európai pártként önmagát meghatározó MSZP számára a „móka világa” kedvesebb és „familiárisabb”, mint a munka világa. Osztályok helyett évfolyamokban gondolkodnak, szakszervezeti szakik helyett sajtómunkásokkal barátkoznak.

6. Mi a teendő?

Andor a dolgozata végén megállapítja, hogy az általa felhozott működési zavarokat egyre többen látják az MSZP-n belül. Úgy véli, hogy a győztes választások után már nem szükséges az adott pártvezetés mögé kritikátlanul felsorakozni, amellet hitet tenni. A 2006-os választások perspektívájából arra a megállapításra jut szerzőnk, hogy „az alapoktól kezdve kell újjáépíteni a Magyar Szocialista Pártot”. A választási – szerintem erősen torzító – fókuszon át úgy látja, hogy „alapvető feladat az MSZP újjáépítése során a pártprogram, a marketing és a vezetői garnitúra egységének megteremtése”. A sorrend számom-

ra nem tűnik helyesnek. Kétségtelen, hogy első a pártprogram, ami egyébként most is van, s ami még köszönőviszonyban sem volt a választási „marketinggel”, nem szólva a pártvezetés tevékenységéről. Andor ha közvetetten is, de bevallja, hogy a 2002-es választásokat az MSZP felkészületlen káderállománnyal tudta le. Problémásnak tartja a párt kulturális és társadalmi beágyazottságát is. Mindezek a megállapítások valószínűleg igazak. Ám Andor, miközben folyamatosan a pártprogramban is leszögezett néppártiságot kéri számon az MSZP vezetőitől, megoldásként azt javasolja, hogy a párt ugyanazt tegye, mint a Fidesz, csak egy kicsit másképp. Javaslaiban felbukkan a szocialista-szociáldemokrata tradíciójú újság pártellenőrzés alá vonása („szociáldemokrata jellege” erősítése) éppúgy, mint hetilap indítása. A pártvezetés rendbetételéhez elengedhetetlennek tartja a pártelnöki és a miniszterelnöki funkciók egyszemélyi megjelenítését. Szocialista anti-Fidesz koncepciójának megfelelően a Századvég-komplexumhoz hasonló oktatási-politikai-tudományos intézmény megteremtését javasolja. Azt ugyanakkor elfelejtette jelezni Andor, hogy az általa javasolt ellen-Századvég-komplexumban mit és kiknek tanítanak. (Hogy kik és hol, azt bizonyosan tudja.) Holott e nélkül a kérdés nélkül eleve értelmetlen bármiféle „pártoktatásról” beszélni.

Célul tűzi ki 2006-ra, hogy legyenek „vitaképes, friss gondolkodású, új vezetők” a pártban, hogy az MSZP vonzóvá válhasson. Andor megfogalmazott vágyából az derül ki, hogy 2002-ben az MSZP nem rendelkezik friss gondolkodású, vitaképes új vezetőkkel, s hogy a párt nem vonzó.

Ha elfogadjuk Andor helyzetjelentését – ami nem azonos elemzésével –, úgy tényleg nincs más lehetőség az MSZP előtt, mint hogy az alapoktól építse újjá magát. Az alapokat ugyanakkor nem 1998-ban vagy a 2000-es programkongresszuson rakták le. Azokat 1989-ben helyezték el az utolsó MSZMP- és az abból kinövő első MSZP-kongresszuson. Az azóta eltelt idő elégséges tapasztalatot nyújthat ahhoz, hogy megfogalmazzák a szocialista értelmiségiek, hogy mitől és miért magyar, szocialista és párt a Magyar Szocialista Párt. Vagy: mitől és miért nem az? Akár az ellen-Századvég-komplexum intézményi keretein belül. Az MSZP a társadalom többsége számára elfogadott módon modern és európai párt. Ha ugyanakkor szocialista pártként (is) definiálja magát, úgy engedtessek meg nekem egy szerény javaslat: nem elég szocialistának és pártnak lenni, annak is kell látszani!